

søer samt lade på ca. 120 kvadratmeter. Alt i alt et byggeri, som kunne rumme det samme, som var brændt ned. Alt bygget i røde sten med eternittag. (-)

Til 1. maj overtog vi gården til ejendom, forpagtningen ophørte. (-) De næste par år forbedrede økonomien sig lidt. Vi havde nu muligheder for en større svineproduktion. (-) I kostalden havde vi 16-18 køer i disse år, svineproduktionen lå på ca. 250 stk. årligt. (-)

Det var både en god periode og en hård tid. Fritid var der ikke meget af.

Karl, forkarl, inseminør, forpagter og gårdejer.

Herluf Damsgaard er født i 1920 i Vendsyssel i Skæve Brugsforening, hvor hans far var uddeler. Samme år købte faderen en gård i Serritslev. Efter et efterskoleophold kom Herluf Damsgaard ud at tjene. Først hos familie i Vendsyssel, så på Sjælland og i Sønderjylland. I 1948 tog han uddannelse som inseminør og arbejdede som sådan, indtil han i 1955 forpagtede sin fasters gård. I 1959 købte han gården, som en søn overtog i 1978.

Jeg var hjemme som "bette karl", til jeg var seksten. Så kom jeg på Halvorsminde Efterskole. Det var en god vinter, hvor vi hovedsagelig fik opfrisket vore skolekundskaber. Vi havde meget sløjd, som jeg fik meget glæde af

(-) De store omstruktureringer i landbrugets forhold var vi jo direkte indblandet i, og det var både spændende og interessant. Vi troede jo fuldt og fast på en fremtid for dansk landbrug og arbejdede på at skabe en bedrift, der hele tiden var med i udviklingen og levedygtig. Det krævede jo orden i de økonomiske forhold og en rimelig egenkapital for at overleve. (-) Var der ikke penge nok i et dårligt år, måtte man jo spare enten på de private udgifter eller udskyde planlagte investeringer til bedre tider.

som selvstændig landmand. Om sommeren var jeg hjemme igen.

Det efterår, jeg var sytten, fik jeg plads som andenkarl. Vi var tre karle og gift fodermester. Det var ved en farbror og tante. De var barnløse. Der var jeg i to år, og det skulle mange år senere blive mit og min kones hjem. Lønnen var 600 kr. det første år, 700 det næste. Jeg var glad for at være der. Min farbror var en dygtig landmand, hvis store interesse var sortbrogede køer. I begyndelsen blev jeg måske skoset lidt af mine medtjenere, fordi jeg var af familien, men det faldt på plads, for vi blev sammen i begge år. Alle spiste sammen og sad i stue sammen om aftenen, ligesom der blev sørget for læsestof til os.

Vi prøvede at få plads, der var lærerig, men lønnen spillede også en rolle. Der skulle jo tænkes på opsparing, hvis man ville være selvstændig. Vi fik 1/3 af lønnen udbetalt til maj og 2/3 til november, men kunne i øvrigt altid få penge af lønnen. Den daglige arbejdstid var på 10 timer om dagen 6 dage om ugen foruden morgenarbejde, rensning af svin og heste og strigle heste en time. Arbejdet fandt vi aldrig hårdt eller kedeligt. Vi var opvokset på landet og vidste, hvad der skulle laves. Vi var altid tilfredse. Der var mange unge fra gårdene, vi mødtes tit om aftenen, fulgtes ad til gymnastik, fodbold og dans. Der blev stiftet en forening for unge landmænd på Brønder-slevegnen, den tog sig af faglige møder. Jeg var i bestyrelsen nogle år. Jeg var også i bestyrelsen for Ungdomsforeningen. (-)

Efter to år ved min onkel og tante var jeg forkarl hjemme et år. Det år, jeg blev tyve, og det år, vi blev besat af tyskerne. Næste år var jeg forkarl på en gård i Tårs 20 km. fra mit hjem. Der var 60 ha. Vi var fire karle og gift fodermester. Jeg var glad for at være der. Det var en ung ejer, der lige overtog sit hjem, temmelig forsømt, så der var arbejde nok. I forsommeren lavede vi tørv til salg. Det var i hestetrukket æltemaskine. (-) Lønnen det år var 1.025 kr. Jeg havde bestemt, jeg ville på højskole til november, så jeg tog alt det arbejde, jeg kunne, for at supplere indtægten. De hårde vintre var hård ved de ældre huse, så da det blev forår

var næsten alle fugerne frosset ud, så jeg fik akkord på at reparere det hele om aftenen. Det gav en god skilling, men mange afteners arbejde.

3. november mødte jeg på Vallekilde Højskole. Det blev en stor oplevelse. (-) Mine forældre betalte mit efterskoleophold, hjalp til med højskoleopholdet, men landbrugsskolen senere måtte jeg klare selv. Mine forældres økonomiske forhold var sådan, at jeg ikke i nogen tilfælde kunne få understøttelse. 1. april var vi færdige på skolen, og jeg fik arbejde i skolens gartneri i april måned og havde fået plads på en gård i nærheden af skolen. Der var 24 ha. Lønnen 1.050 kr. for sommeren. Det var ved unge folk på en nybygget gård efter brand, og for første gang oplevede jeg fodergang i kostalden. Det blev en dejlig sommer. Vi, der havde plads tæt på skolen, var inviteret med til alle underholdningsaftener og udflugter. Det havde vi megen glæde af.

Pladsen var ovenud god. Vi var to karle. Den unge karl passede køerne. Jeg fik også lært at malke med maskine. Det var første gang, jeg prøvede, og jeg var dog 22 år. (-)

Efter to år ude skulle jeg hjem igen, og det forløb, som det plejede godt. Jeg tog plads som fodermester for vinteren. Det var ikke let i Vendsyssel at få plads for et halvt år, men lønnen højere, når det lykkedes. Jeg var bestemt på landbrugsskole næste vinter og vil-

le derfor gerne tjene mere. Den vinter hører ubetinget til den dårligste i min ungdom. Der var skel mellem herskab og tjenestefolk. Ophold i folkestue, der i hvert fald ikke var noget luksuslokale. Arbejdsomt gik det godt nok, jeg var ret selvstændig og synes trods alt, jeg lærte en del. Fra maj til november var jeg fodermester på en gård i Skallerup. Der var 25 ha. Vi var to karle, og der var fine forhold. Jeg kom ved at fæste mig for halvt år op på 1.700 kr. i løn. Væsentlig bedre end helårsfæste.

Jeg tog på Gråsten Landbrugsskole om vinteren. Vi var seks højskolekammereater fra hele landet, der var blevet enige om at mødes på landbrugsskole. Det var en meget god og lærerig vinter. Det vigtigste var nok, at man fik forudsætningerne for at følge med i, hvad der kom af nyheder landbrugsmæssigt, forsøgsresultater og faglige tidsskrifter.

Om sommeren havde jeg plads på en gård i Kollund ved Kruså. Jeg var hjemme i april måned og skulle møde i pladsen den 1. maj 1945. (-) Det blev en dejlig sommer. Der er en egen stemning i en grænseegn, ikke mindst den sommer. Der kom mange kendte personligheder på gården, og vi blev altid inviteret ind for at høre på samtalerne. (-)

Jeg havde været ude at tjene i to år og var så hjemme året efter. Det år, jeg fyldte 26. Jeg havde nået den alder, hvor man gerne ville være selvstændig;

men min far og hans generation advarede, de kunne jo huske, hvordan det gik efter sidste krig. Jeg bestemte mig så for at søge optagelse på Landbohøjskolen og skrev til forstanderen på Gråsten Landbrugsskole, om jeg kunne få plads ved landbruget og følge aftenundervisningen for aspiranterne frem til april, hvor jeg så skulle have fire måneder mere heltids på skolen. Jeg fik plads som forkarl. Vi var seks karle, 120 ha. stiv lerjord, og jeg fik min viden om landbrug godt suppleret.

Imidlertid traf jeg min senere kone, en god alsisk pige, hun var privatpige ved forstanderen. Det reviderede mine planer for Landbohøjskolen. Det ville jo tage fire år plus 2-3 år, inden jeg kunne forsørge en familie, så jeg syntes, det var for længe.

Det var på den tid, man begyndte at uddanne inseminører til kvæg. Det var vellønnet og kun 3 måneders uddannelse. For at blive optaget, skulle man have tilknytning til en kvæg-avlsforening. Jeg søgte i Hjørring og blev lovet arbejde, når der blev brug for det, og blev på den måde optaget på kursus på Malling Landbrugsskole til 1. april året efter. Jeg må fortælle, at jeg så blev på landbrugsskolen som forkarl hele året og tjente hele 4.000 kr.

Jeg tog hjem til november, hjalp til hjemme og tog tilfældigt arbejde og rejste så til Malling Landbrugsskole og klarede den ikke særlig vanskelige eksamen. Jeg kom hjem til juli og ar-

bejdede som ferieafløser i 3 måneder og havde så igen løst arbejde bl.a. tørvegravning om foråret, til jeg fik fast arbejde som inseminør til første juli, først ferieafløser og fra første oktober mit eget distrikt i V. Hjermitslev.

Vi blev gift og købte et ældre hus for 16.000 kr. Vi lånte dem alle, da vor fælles opsparing gik til en ny bil; det var forøvrigt på indkøbstilladelse. Jeg syntes dog, jeg lærte meget, jeg kom jo rundt på mange landbrug og fik set, hvordan det skulle gøres rigtigt, men også det modsatte. Jeg har altid interesseret mig for kvægavl, og det fik jeg jo daglig opfrisket. Jeg fik også megen glæde af mit kendskab til insemination, drægtighedsundersøgelse og ufrugtbarhedsbehandling, da jeg selv fik køer. Jeg købte bl.a. sæd fra gode tyre forskellige steder i landet. Det kunne klares til rimelig pris, når jeg selv kunne lægge det i koen. Vi tjente godt, ca. dobbelt så meget som en ung planteavlskonsulent, som også havde bopæl i V. Hjermitslev.

Efter seks år havde vi bestemt at holde op og købe landbrug. Min onkel, som jeg tjente hos i min første plads, var imidlertid død. Min tante havde drevet gården med bestyrer i fem år, men var kørt træet. Hun kom så, om vi ville købe gården. Der var 49 ha. Udbygningerne var brændt to år før. Der blev opført stor rummelig lade, men staldene forblev de samme bortset fra ny tagkonstruktion, det vil sige kostald uden fodergang med plads til 22-23

malkekøer og opdræt. Vi ville gerne købe, men vi turde ikke med den opsparing, vi havde. Vi sagde så, vi ville gerne forpagte, men det ville min tante ikke. Så gik der nogle måneder, vi var så småt begyndt at se os om efter noget andet. Min tante kom så igen og sagde, at vi alligevel godt kunne forpagte "Viksigt". Vi blev enige, og vi forpagtede gården for fem år. Det var i 1955. Fire år senere kom en gammel bekendt fra V. Hjermitslev ind. Han var formand for den lokale sparekasse, han spurgte, om vi ikke kunne købe gården. De havde mange ledige penge i sparekassen. Vi kunne låne dem, vi havde brug for, på 20 år. Renten var 4 1/2%. Vi skulle oprindeligt give 330.000 kr for gården. Da vi forpagtede, købte vi besætning og maskiner for 80.000 kr. Vi havde selv sparet 45.000 kr. op. Vi fik noget hjælp fra begge vores hjem, så vi havde 58.000 kr. Vi skulle låne 30.000 kr. Det fik vi med besvær ved hjælp fra gode kautionister, man ville ikke nøjes med tre. Jeg husker, da vi var ved sagfører og fik skrevet, var omkostningerne blevet større, end vi havde regnet med, så da det hele var gjort op, sad vi og manglede 1.000 kr. Ikke meget i dag, men dengang var det alvorligt nok. Vi fik lov at skylde dem, indtil vi kunne betale, så vi startede med en minus kassebeholdning på 1.000 kr.

Vi spurgte så min tante, om vi kunne købe nu efter de 4 år. Nu turde vi nok. Det kunne vi nok. De 300.000 kr. gjaldt stadig. Vi havde jo købt for 80.000 kr. og skulle så give 220.000 kr

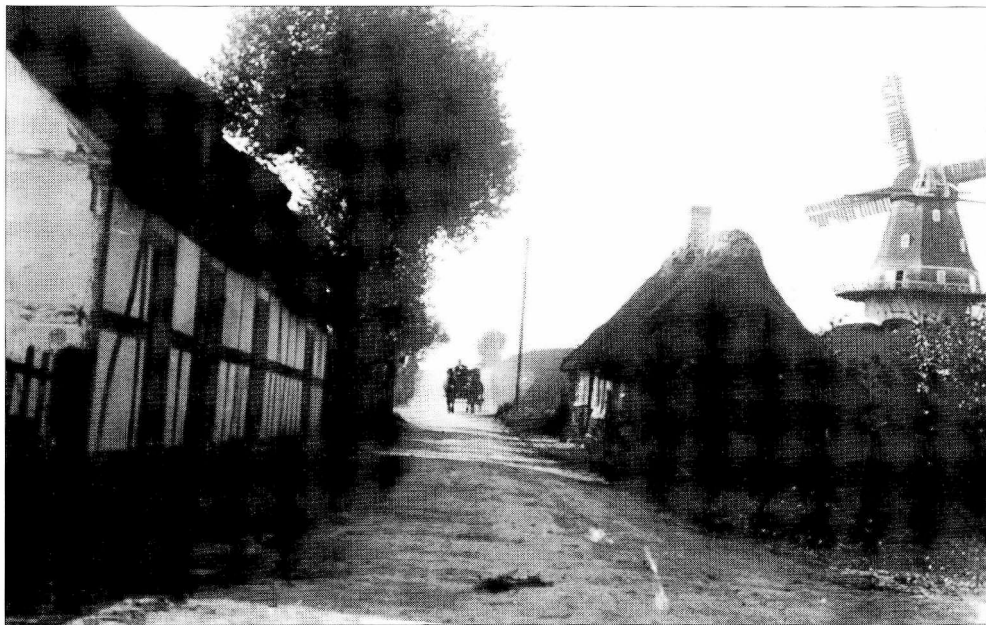
for den nøgne gård. Vi skulle låne 6.000. Resten var faste lån. Vi fik som lovet pengene på tyve år i sparekassen uden anden sikkerhed end i gården. Jeg husker forpagtningsafgiften var 3.761 kr. i kvartalet. I dag en latterlig sum. Dengang kunne det godt knibe.

Ejendommen havde som sagt 49 ha., heraf 6 ha. eng, som lå lidt fra ejendommen, og som blev brugt til græsning til ungkreaturer, endvidere 1 ha. skov. Resten sandmuldet ikke alt for god kvalitet.

På vej fra møllen.
Store Viby på Hindsholm.

Stuehuset var fra 1886, så vidt vi kunne få oplyst. Da vi købte, var der ingen toilet eller badeværelse eller centralvarme. Da vi købte i 1959, blev vor yngste datter født, og lige inden fik vi lavet toilet og badeværelse. Få år senere fik vi centralvarme, det var et helt andet hus, fugt og mug blev vi fri for. Først i tresserne gik vi nyt køkken, to små stuer lagt sammen. Først i halvfjerdserne fik vi lavet værelser på loftet til de store børn, fik det gamle tegltag udskiftet med asbest og byggede veranda ud i haven.

Udbygningerne var brændt 2 år, før vi kom, og må derfor siges at være velholdte. Kostald i en fløj, svinehus i enden af samme med fedesvin på loftet.

Det gamle møddingssted på gårdspladsen kunne forvandles til en velgødet haveplet. Gammelmor viser, at hun endnu mestrer kunsten at strikke, stående og gående med mælkespanden på hovedet.

Laden med mølleri i midten. Hestestald, maskinhus og folkeværelse i det andet fløjhus. Da vi fik centralvarme, blev det samtidig indlagt i folkeværelserne, og der blev indrettet toilet og bad. Der var møddingsplads og ajlebeholder på gårdspladsen. Der var udelukkende elektricitet til trækraft. Vi havde egen vandboring, men ikke for

meget vand, så da der først i tresserne blev lavet fælles vandværk, gik vi med. (-)

Vi startede med gift fodermester, der var fodermesterhus lige ved gården, bygget midt i 30'erne, en voksen karl og en ung karl og en ung pige til hjælp i huset. Vi havde ung pige de første 10-12 år, mens børnene var små. Både pigen og min kone hjalp til i roer og i høst. (-) Vi lavede ny kostald året efter, at vi havde købt gården, altså i 1960. Den blev lavet i det meste af laden selvfølgelig med fodergang og plads til ca. 35 køer og opdræt. 1960 blev et meget dårligt år for både grise og køer, men med velvilje fra foderstofhandleren kom vi igennem og ind i en

jævn og god fremgangskurve. (-) Da vi lavede ny kostald, blev den gamle lavet til svinestald. Vi fik plads til 20-25 søer, som vi fedede grise af. (-) I 1968-69 solgte vi en tredjedel af køerne, så vi havde 20-22. Vi gik ned på en medhjælp. (-) Sådan kørte vi til 1974, da byggede vi ny fedesvinestald til 400 grise. (-) I 1976 byggede vi ny farestald, solgte de sidste køer og lavede

kostalden om til goldsostald og farestald. Vi kom nu op på 80-90 søer og fedede grise selv. (-)

Vi startede jo i 1955, og jeg synes, der var en jævn fremgang i alle årene med ovenud god indtjening i de første år af vort medlemsskab af EF. (-) Vi synes, vi har haft et dejligt liv med mange glæder og få skuffelser og ingen sorger.

Fra by til land. Landvæsenselev, landbruger og gårdejer.

Henning Poul Keiding er født i 1925 på Frederiksberg i en familie, der ikke havde nogen tilknytning til landbruget. Da han ønskede at blive landmand, fik han en landbrugsuddannelse på en større gård i Himmerland og som elev på to sjællandske godser suppleret med et ophold på landbrugsskole. I 1951 købte han en ejendom ved Borup, og i 1962 overtog han og hans kone hans kones fødehjem, en gård ved Borup.

Jeg er opvokset i byen. (-) Da min far var meget bortrejst, og min mor var svagelig, blev vi nært knyttet til vores "Grete". Hun var fra et husmandshjem på Herlufmagleegnen, så da jeg for første gang besøgte denne vidunderlige verden med dyr, marker, nabogårde med legekammerater og ture til mølle og mejeri med hestevogn, så var min hu for altid til landbruget. (-) Under et sommerferieophold ved

Blokhushuset lærte jeg en landsmandsfamilie fra Ålborgegnet at kende. Det blev til adskillige ferieophold hos disse rare mennesker. Deres gård blev mit egentlige første lærested, da jeg trumfede min vilje igennem og forlod skolen for at blive landmand. (-) Jeg var her fra februar 1942 til november 1943. (-) Jeg deltog i alt arbejde på gården og fik på den måde en form for grundkursus. Her var altid nok at lave. Vi var ofte lidt bagefter med arbejdet, selv om løs arbejdskraft blev hentet ind af og til. Til gengæld medførte det så, at der var rig mulighed for mig til at få afprøvet alle mulige arbejdsfunktioner. Så jeg var egentlig slet ikke så dårligt forberedt, da jeg tiltrådte min første egentlige elevplads. (-)

Den 1.1.1943 tiltrådte jeg mit arbejde på en gård lidt syd for Løgstør som elev med familiært forhold. Det blev